

ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ ВИМІРИ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

*Бородіца Світлана,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
boroditsa_s@ukr.net,*

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ АЛЮЗІЇ У ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ

У другій половині ХХ століття українські поети Нью-Йоркської групи як літературного явища ефективно реалізували естетичні принципи «європейського високого модернізму й історичного авангарду» (М. Ревакович). Поетична практика Б. Бойчука, Б. Рубчака, Ю. Тарнавського, В. Вовк, Е. Андієвської та ін. передовсім демонструє формальне новаторство, заґрунтоване в автентичне авторське самовираження та суверенний індивідуалізм. Відтак вони орієнтувалися на європейський модернізм, перефільтруючи через поетичні візії густі метафори та спонтанні асоціації, сюрреалістичні образи й екзистенційні стани, що засвідчують переклади текстів П. Неруди, Е. Паунда, С. Бекета, П. Целана, Г. Тракля, Е. Е. Каммінгса, П. Елюара, А. Мішо, Ж. Превера, Е. Монтале, Ф. Г. Лорки та ін. Таким чином, митці, свідомо відмовившись «пересаджувати вишневі садки та стрункі тополі на нью-йоркські бруки» (Б. Рубчак), актуалізували естетичний аспект творчості, що натомість вів до «осамітнення» в літературному процесі. Б. Бойчук у цьому контексті наголошував: «Але це була низька ціна, яку поети Нью-Йоркської групи мусили платити за такі високі скарби, як справжня свобода творчості (навіть від рідної патріотики), рішення на модернізм і експеримент, свобода від всякого служіння і повна незалежність від читача» [2, с. 34].

Водночас герметичність поезії поетів Нью-Йоркської групи не заступає факту її глибокого вкорінення в національну художню свідомість та

національну художню практику попередніх століть. Наприклад, у поезії В. Вовк літературознавці відчитують традиції П. Тичини й В. Свідзинського, Б. Бойчука – Є. Маланюка, Б. Рубчака – Б. І. Антонича, Ю. Тарнавського – М. Семенка тощо. Так, у сюрреалістичному вірші «Радість» Е. Андіївська через систему метафор творить химерний індивідуальний світ:

*Там молоком годують вишню,
Гудуть над чайником хрущі,
І чай верандний п'є Всевишній,
Обдумуючи долю щеп [3, с. 245].*

Упізнавані, бо традиційні Шевченкові образи «вишня» й «хрущі» трансформуються в авторській уяві в «реалістичну» картину вечірнього чаювання Бога, коли над українськими квітучими вишнями гудуть українські хрущі. «Нічого тут сюрреалістичного нема – Шевченкова вишня в білому (годують молоком) цвіту, і гуде самовар, як Шевченкові хрущі над тією вишнею. Простенький образ. Але який непростий!» [2, с. 35], – переконаний Б. Бойчук, відзначивши майстерне вміння авторки органічно синтезувати типові українські компоненти з космогонічними, що «займають в її творчості одне з чільних місць» [2, с. 35]. На відміну від Т. Шевченка, Е. Андіївська (особливо у збірках «Риба і розмір», «Спокуси святого Антонія», «Віглії») відмовилася від «так званої потенціальної дієслівності» (О. Астаф'єв) на користь живописного принципу зображення (позачасового). Відтак можемо говорити про особливий (колажний) принцип художнього мислення цих митців, заґрунтований у реалістичну, міфопоетичну та сюрреалістичну площини. У такий складний спосіб вони досягають багатовимірності буття.

Упевнено демонструючи новий підхід до творення поезії, Нью-Йоркська група митців «не відкриває у творі якихось існуючих зв'язків між елементами дійсності, вона їх встановлюють: не відтворює існуючого порядку, лише нав'язує світові свою модель» [1, с. 15], переважно через «сновидний» пейзаж. Останній стає продуктивним способом пильного осмислення внутрішнього світу людського Я, поглиблюючи емоційний складник вірша й увиразнюючи його герметизм («Марену топити»

Б. Рубчака, «Кінцеве» Б. Бойчука, «Грішниця» В. Вовк, «Ля» Ю. Тарнавського).

Б. Рубчак, роздумуючи над «українськістю» авторів-«нью-йоркців», писав: «Я можу спокійно читати ... Шевченка, Франка, Лесю Українку як *світових поетів*, обминаючи всілякі небезпечні паски культів навколо них, а зокрема навколо бідного Тараса. Таке «віддалене» читання наочно *доводить* світову велич цих письменників...» [6, с. 75], а отже, беззаперечний вплив на кожного учасника Нью-Йоркської групи. Це підтверджує сам Б. Рубчак, називаючи себе «фанатичним поклонником Шевченка» [6, с. 76]. У його поезіях «Марену топити», «Лист додому», «Спомин про місяць», «Гроби унуків» та ін. простежуємо не лише тісний зв'язок з українською духовною традицією, а й з естетикою Т. Шевченка (на рівні архетипних образів землі-матері, матері-природи, першостихій води, вогню, повітря тощо):

*Ця яблуня була мені сестрою,
весною воскресала в білий спалах,
мене кормила радістю земною,
поживою страждання напувала* [5, с. 166].

Модерністська поезія представників Нью-Йоркської групи спонукає читачів до філософських та психологічних рефлексій. Так, у ранній поетичній творчості Б. Бойчука О. Астаф'єв обсервував ускладнення традиційного образу матері від метафори («Матері», «Пісня жінки», «Останній гість») через символ («Пісні любові», «Вітри часу», «Цикл традиційний») до міфу (збірка «Мандрівка тіл»). Виразний образ жінки-матері, як і в Т. Шевченка, «єднає навколо себе родину і персоніфікує собою ціле коло життєвого устрою хліборобської сім'ї» [1, с. 27]. Водночас Б. Бойчук оновив цю Шевченківську традицію, окресливши «есхатологічну версію сучасного життя» через складний комплекс мотивів із фантастичними візіями й казковими елементами, як, наприклад, «Ридають в темряву жінки, / без лон, без немовлят» («Мандрівка в чорну ніч») [5, с. 68] чи: «До жінок, що широкими клубами / вросли у призьби, поволі ідуть мужчини, / і яснішає на душі» («Вечір») [5, с. 73].

Попри категоричне твердження С. Павличко про «серйозне табу обмеження на можливу тематику: жодного патріотизму, жодної політики, жодних сліз за бідною Україною. Такі сентименти були не на часі. На часі були новизна, нова мова, вихід за межі старої мови і традиції, старої філософії, старих почуттів» [4, с. 384], філософія буття в концепції художньої дійсності поетів Нью-Йоркської групи дозволяє говорити про тяглість естетичних засад, зумовлену їхнім глибинним зв'язком із творчістю Т. Шевченка (динамічний, наповнений пристрастями, пошуками і втратами, світ; особиста доля ліричного героя переплетена з трагічною долею покоління, з епохою світових катаклізмів, омріяна батьківщина постає в оніричних візіях, дитячих спогадах, образ України стає об'єктом екзистенційного переживання та ін.). Цей генетичний зв'язок майстерно реалізований «нью-йоркцями» в національно-універсальних вимірах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астаф'єв О. Передмова. *Поети «Нью-Йоркської групи»: антологія / упоряд. текстів О. Г. Астаф'єва, А. О. Дністрового.* Харків: Веста; Видавництво «Ранок», 2003. С. 3-42.
2. Бойчук Б. Декілька думок про Нью-Йоркську групу і декілька задніх думок. *Нью-Йоркська група: антологія поезії, прози та есеїстики / упоряд. М. Ревакович, В. Габор.* Львів: ЛА «Піраміда», 2012. С. 32-43.
3. Нью-Йоркська група: антологія поезії, прози та есеїстики / упоряд. М. Ревакович, В. Габор. Львів: ЛА «Піраміда», 2012. 400 с.
4. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. *Павличко С. Теорія літератури.* Київ: Основи, 2002. С. 21-423.
5. Поети «Нью-Йоркської групи»: антологія / упоряд. текстів О. Г. Астаф'єва, А. О. Дністрового. Харків: Веста; Видавництво «Ранок», 2003. 288 с.
6. Рубчак Б. Кам'яні баби чи Світовид? *Нью-Йоркська група: антологія поезії, прози та есеїстики / упоряд. М. Ревакович, В. Габор.* Львів: ЛА «Піраміда», 2012. С. 67-79.